

Kahramanmaraş ve Hatay Depremlerinden Sonra...

Yeni Bir Şeyler Söylemenin Vakti Gelmedi mi?



Vedat Zeki Tokyay
Mimar

İmtiyaz sahibi
Kalkınma Atölyesi adına
Ertan Karabıyık

Yazı İşleri Müdürü
Kurtuluş Karaşın

Katkıda Bulunanlar
Menekşe Tokyay
Ertan Karabıyık

Tasarım & Uygulama
Karaşın
Grafik Tasarım



Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmı veya tamamının alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi'nden izin alınmasına gerek yoktur.



Çankaya Mah. Üsküp Cad. No: 16/14 Çankaya -
Ankara / +90 [553] 211 38 97



[kalkinmaatolyesi](https://www.facebook.com/kalkinmaatolyesi)
 info@ka.org.tr

[kalkinmaatolyesi](https://www.kalkinmaatolyesi.org.tr)
 www.ka.org.tr

Yeni Bir Şeyler Söylemenin Vakti Gelmedi mi?

Eskinin o güne dair sorunları çözemediği zamanlarda ortaya ütopiyalar çıkar. Bu ütopyaların hemen hepsi, kent içindeki insana ve bu insanın yeni bir yaşam öyküsünü sürdüreceği mekanlara aittir. Daha sonra bu ütopyalar toplumda yaygınlaşır, yeni bir şeyler söyleyen toplumsal bir akla dönüşür ve günlük yaşamda uygulanabilir kentsel tasarımlar ortaya çıkar.

Peki bu tasarımların üretilmesinde kimler yer alır? Kentten sorumlu olması için eğitilmiş kent plancıları, mimarlar, peyzaj mimarları, endüstriyel tasarımcılar, kent sosyologları ve tarihçiler... Örneğin, kent ve ülke içindeki derin sosyal uçurumların ayırımında olan ve İngiliz avangart mimarlardan oluşan Archig-

ram grubu, 1960'lı yıllarda ürettikleri ütopik tasarımları sayesinde mimarlık ve kent konusunda değerli önermeler üretmişlerdir. Ron Herron'un "*Yürüyen Kent*" projesi aralarında en iyi bilinendir. Bu projenin ana önermesi, kentin ana sosyal donatılarını (tiyatro, sinema, müze, eğitim vb), ütopik makinalarla dolaştırarak kentlinin önüne getirmek, yani kentin esnek bir kurgu ile sosyalleşmesini ve ülkenin farklı gelir düzeylerinde yer alan kentlerinin eşitlenebilmesini sağlamaktır. Örneğin, biraz daha az gelişmiş kentlere, gelişmiş kentlerin bazı sosyal donatılarını yürüyen makinalarla götürerek kısmi de olsa bir kamusal demokrasi sağlama rüyası diyebiliriz bu projeye. Bu ütopya, çok geçmeden farklı biçimlerde yaşama geçti.

İngiliz avangard mimarlardan oluşan Archigram grubu, 1960'lı yıllarda ürettikleri ütopik tasarımları sayesinde mimarlık ve kent konusunda değerli önermeler üretmişlerdir.



EACH WALKING UNIT HOUSES NOT ONLY A KEY ELEMENT OF THE CAPITAL, BUT ALSO A LARGE POPULATION OF WORLD TRAVELLER-WORKERS.

A WALKING CITY



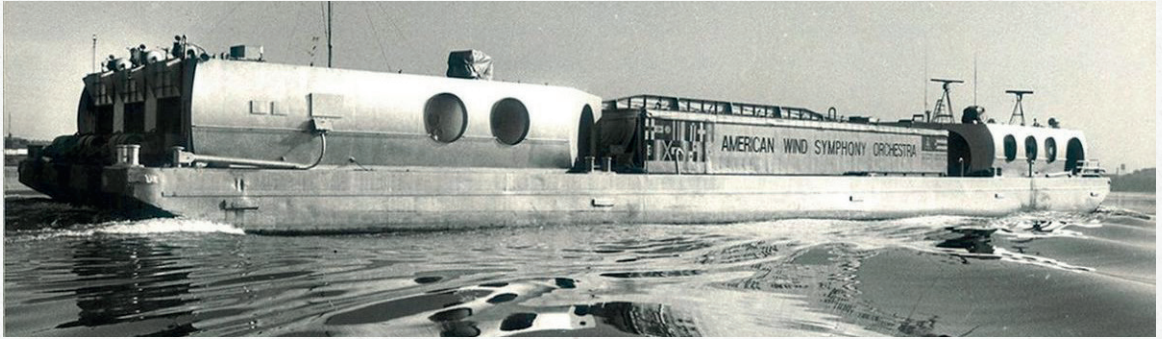
Walking Cities, 1964. Fotoğraf: © Herron Archive (<https://www.theguardian.com/artanddesign/2018/nov/18/archigram-60s-architects-vision-urban-living-the-book>)



1957 yılında kurulan The American Wind Symphony Orchestra (AWSO) isimli senfoni orkestrası da bu gemiyi “mesken eyleyerek” konserlerini bu gemide vermeye başlamıştır.



Flickr kullanıcısı Spablab,
<https://www.dezeen.com/2017/07/18/point-counterpoint-ii-louis-kahn-american-symphony-orchestra-floating-concert-hall-scrapped/>



Louis Kahn Amerikan Rüzgar Senfoni Orkestrası tarafından tasarlanan Point Counterpoint II
<https://archive.curbed.com/2017/7/14/15973434/symphony-louis-kahn-historic-preservation-point-counterpoint>

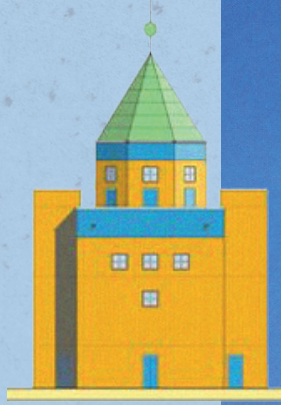
Senfoni orkestrası şefi olan ve klasik müziği bir elitist eğlence değil tüm insanlığa ait bir kültürel varlık olarak gören Robert Boudreau, 1976 yılında, dönemin ünlü mimarı Louis Kahn’a dünyanın tüm sularında konserler vererek dolaşabileceği özel bir gemi (Point Counterpoint II) tasarlatmış ve yıllarca Amerika, Kanada, İskandinavya ve Karayiplerde 500 bin mil yol alarak her gelir grubundan insana klasik müziği sevdirmeye çalışmıştır. 1957 yılında kurulan The American

Wind Symphony Orchestra (AWSO) isimli senfoni orkestrası da bu gemiyi “mesken eyleyerek” konserlerini bu gemide vermeye başlamıştır.

Benzer bir tasarımda 1980 yılı Venedik Bienali için İtalyan mimar Aldo Rossi yapmıştır. Ahşaptan bir tiyatro gemisi tasarlayıp Venedik’e getirmiş ve tüm Venedik sahillerini dolaşan Dünya Tiyatrosu (Theater of the World / Teatro del Mondo), bienal boyunca tiyatro gösterileri düzenlemiştir.



Aldo Rossi,
ahşaptan bir tiyatro
gemisi tasarlayıp
Venedik'e getirmiş ve
tüm Venedik sahillerini
dolaşan Dünya
Tiyatrosu (Theater of
the World / Teatro del
Mondo), bienal boyunca
tiyatro gösterileri
düzenlemiştir.



<https://www.archiweb.cz/en/b/divadlo-sveta-il-teatro-del-mondo>

Kentsel Ütopyaların Kökeni

Peki, kentsel ütopyaları oluşturan esas temel, sosyal eşitsizlikler değil midir? Sosyal eşitsizlikler, kent paydaşlarının bu eşitsizliklere bilimsel ve sürdürülebilir çözüm bulmak üzere bir araya gelmeleri ve bilgi birikimlerini kentsel dönüşüm doğrultusunda kullanmaları doğrultusunda kentsel ütopyalara, oradan da kentlerde çığır açan dönüşümlere yol açabilir. 41. Pritzker Ödülü sahibi Şilili mimar Alejandro Aravena'nın 2014 yılında yaptığı bir konuşmanın ana baş-

lığı şu şekildeydi: *"Benim mimari felsefem, toplumu sürecin içine dahil etmektir!"*

Dolayısıyla, toplumun kentsel tasarımlara ve mimari tercihlere dahil edilmesi gerek sosyal beklentilerin kentsel gelişime entegre edilmesi için gerekse konut tasarımlarının ihtiyaçlarla örtüşecek şekilde dizayn edilmesi için elzemdir. Bu konuda Besray Köker'in derlediği değerli çalışmaya bakalım:

"Küresel konut krizine karşı aktivist bir anlayışla mimari bir mücadele veren Aravena, kurucusu olduğu Elemental Mimarlık Stüdyosu çatısı altında bu felsefeyi benimseyerek özellikle düşük bütçeli, kullanıcının da üretime dahil edildiği, mütevazı, uygulanabilir, pratik ama iyi tasarlanmış konut projelerine imza atıyor. Gelir seviyesi düşük bölgelerde "incremental" yani "artımlı" tasarım olarak ifade ettiği, yarısı hükümet fonlarıyla geri kalanı da konut sakinlerinin kendi imkânlarıyla tamamlanan sosyal konut yapılarının öncülüğünü yapan Aravena, hükümetleri bu yönde teşvik etmek amacıyla yaptığı düşük bütçeli sosyal konut tasarımlarını açık-kaynak olarak Elemental Mimarlık Stüdyosu'nun web sitesinde de yayınladı.

Mimar Gökhan Karakuş da Aravena'ya Pritzker Ödülü'nü getiren bu ve benzeri projeleri şu sözlerle ifade ediyor: *"Gecekondu deneyimlerinin yarattığı yaratıcı birikim ve bu birikimin üzerinden düşünülecek kentsel dönüşüm bugün dünyada şehircilik/mimarlık alanında en güncel tartışmaların göbeğinde yer alabilir. Şili'den Alejandro Aravena da fakir kentlileri yerlerinden etmeden yerleşimlerini sağlayacak toplu konut projesiyle 41. Pritzker Mimarlık Ödülü'nü aldı."*

(Yapı Dergisi, <https://yapidergisi.com/pritzker-odullu-silili-mimar-alejandro-aravenadan-ilham-veren-5-onemli-projesi/>)

Villa Verde konutları, 2013, inşaat halinde, Şili.



<https://www.archdaily.com/447381/villa-verde-housing-elemental>



2010 yılında Şili'de yapılan Villa Verde evleri, mimari yaratıcılık ile toplumsal katılımın çok güzel bir bileşkesidir. Proje, 30 farklı kasabayı ve 9000 konut birimini kapsamakta olup, en önemli etkenleri, kullanıcıların düşük gelir düzeyleri ve Şili'nin yüksek deprem duyarlılığıdır.



Elemental, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2016/apr/10/architect-alejandro-aravena-pritzker-prize-elemental-housing-unique-constitution-tsunami-defences>

Özellikle de 2010 yılında Şili’de yapılan Villa Verde evleri, mimari yaratıcılık ile toplumsal katılımın çok güzel bir bileşkesidir. Proje, 30 farklı kasabayı ve 9000 konut birimini kapsamakta olup, en önemli etkenleri, kullanıcıların düşük gelir düzeyleri ve Şili’nin yüksek deprem duyarlılığıdır. İlk tasarım kararı, 5-6 katlı betonarme sosyal konutlar değil, 2 katlı ahşap iskeletli yapılar yapmak olmuş ve Arauco isimli bir ormancılık şirketiyle işbirliği yapılmıştır. İkinci tasarım kararı ise, konutun yarı yarıya paylaşılması öngörülmüştür. Evlerin yarısı, en kaliteli biçimde 57 m2 büyüklükte bir sosyal konut ve evin diğer yarısının çatısı ve komşu duvarıyla birlikte ailelere teslim edilmiştir. Teslim edilen her ev, çatısı tam, kabuğu yarım bir biçimdedir. Aile, kendi bütçesi ve kendi yaşam senaryosuna göre, bırakılan boşluğu evi doldurup büyüttüğünde ise 85 m2’lik bir alan elde etmiştir. Ailelerin bir kısmı, boşlukta balkon, bir kısmı yatak odası, bir kısmı duvarını ahşap kaplama, bir kısmı ise beyaz badana yapmıştır.

Pusulamızı Şili’den Afrika’ya, nüfusun yüzde 63’ünün yoksulluk çektiği Nijerya’nın Makoko bölgesine çevirip buradaki eşitsizliğe ve buna karşı sivil dünyanın eylemlerine bakalım. Makoko, Nijerya’nın Lagos bölgesinde yer alan bir yerleşmedir. Üçte biri suyun üzerinde, gerisi karada yapılaşmakta olup, temel iş alanı balıkçılıktır. İmar Planı’nda yeri olmadığından dolayı burası gecekondü bölgesi olarak anılmış, değişik yıllarda, merkezi hükümet suyun üzerindeki evlerin bir kısmını yıkmış, 3000 kişi evsiz kalmıştır. Sivil dünyayı temsil eden Humanitarian Open Street Map (HOTOSM) ve Pulitzer Merkezi, bu bölgenin kentsel anlamda gelişebilmesi, en azından yaşam koşullarını daha sağlıklı bir düzeye

getirebilmeleri için öncelikli, devletin şu anadək yapmadığı mevcut durum haritasının yapılmasını kararlaştırmıştır.

Son olarak da bölgenin mimar eli değmiş tek yapısından söz edelim. 2012 yılında inşa edilmiş olan üçer katlı bu yüzer okul, NLE Mimarlık grubu tarafından tasarlanmış ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Heinrich Böll Stiftung Derneği tarafından desteklenmiştir. Planlama anlayışı, tamamıyla halkın katılımını, yerel malzemele-
rinin kullanımını ve geleneksel yapı kültürünü yansıtmaktadır. Ahşap, yapısal iskeletten duvarlara dek tek yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Üç katlı yapının zemin katı çocuklar için genel oyun alanı, 2 ve 3. katlar ise okul sınıflarıydı. Yapı, ahşap iskeletin altında duran ve birbirlerine ve iskelete bağlı plastik variller sayesinde suyun üzerinde yüzebiliyordu. NLE, çatının üzerine aydınlatmayı sağlayacak PV paneller koymuş ve kullanım suyunu da yağmur suyunu plastik varillerde toplamak şeklinde çözümlenmişti. Amsterdam’da kurulu NLE Mimarlık, bir okul ile başladığı bu deneysel mimarlık çalışmasını Makoko yüzer konutlarını da tasarlayarak sürdürmektedir. Çünkü, iklim değişikliği ve ona bağlı olarak deniz suyunun yükselmesi ve sel felaketi, sadece Makoko’yu değil Okyanus’un kıyısındaki tüm kentleri tehdit etmektedir. Mimari yaratıcılık; rasyonel enerji kullanımı ve kullanıcının tasarıma katılımının bir bileşkesidir.

Amsterdam’da kurulu NLE Mimarlık, bir okul ile başladığı bu deneysel mimarlık çalışmasını Makoko yüzer konutlarını da tasarlayarak sürdürmektedir.



Planlama anlayışı, tamamıyla halkın katılımını, yerel malzemelerinin kullanımını ve geleneksel yapı kültürünü yansıtmaktadır. Ahşap, yapısal iskeletten duvarlara dek tek yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Üç katlı yapının zemin katı çocuklar için genel oyun alanı, 2 ve 3. katlar ise okul sınıflarıydı. Yapı, ahşap iskeletin altında duran ve birbirlerine ve iskelete bağlı plastik variller sayesinde suyun üzerinde yüzebiliyordu. NLE, çatının üzerine aydınlatmayı sağlayacak PV paneller koymuş ve kullanım suyunu da yağmur suyunu plastik varillerde toplamak şeklinde çözümlemişti.



Kentsel Ütopyalar ve Afetler

Sosyal eşitsizlikler ile doğal afetler her dönemde bir arada yer almış, doğal afetler çoğunlukla orta ve yoksul kesimleri etkilemiştir. Doğal afet olarak iki tür afeti ele alacağız.

a. İklim değişikliği sonucunda dünyadaki su düzeylerinin yükselmesi, sel ve kent kıyılarının su altında kalması

Dünya bilim çevreleri, 2100 yılında dünyadaki su düzeyinin 110 cm kadar yükseleceğini söylemektedir. Bu durumdan öncelikle etkileyecek olan kıyı kenarı kentleri ile Amsterdam gibi zaten deniz seviyesinin altında yaşayan kentlerdir. En önemli afetlerden biri olan suların yükselmesine karşı taşınabilir, yüzebilir esnek bir mimarlığı geliştirmek ve bunun tüm bilimsel temellerini atmanın zorunlu olduğu gerçeği ülkemiz dışındaki tüm Avrupa, Amerika, Hint ve Güney Kore akademik ve teknolojik dünyası tarafından kabul ediliyor ve bazı adımlar atılmaya başlanıyor olmasıdır. Bu adımların başında, zaten suyun içinde yaşayan Hollanda, İngiltere, Amerika, Hindistan, Mekong Deltası ve bu yazıda sözü edilen Makoko bölgesinin başlattığı yüzer evler, yüzer okullar, yüzer konser ve tiyatro salonları mevcuttur.

Bu konuda öncülük Amsterdam'a ait. Anımsarsak, 2. Dünya Savaşı sonrasında, yoksul ve orta halli kesimlerin barınacağı konut bulunmadığından dolayı kanallarda duran tekneler konut olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yani, suyun üzerinde yaşamaya yarım yüzyıl önceden alışmışlardır.

Belediye ve devletin de özendirmeleriyle, kentsel kuralları kullanan yeni **Yüzer Evler'in** bir araya gelmesiyle, Amsterdamlıların *Schoonschip* (temiz gemi) dedikleri 150 kişilik, 46 evlik ilginç mahalleler kurmuşlardır. Bunlar, artık yüzebilir ama yolculuk etmeyen, suyun dibine çelik kazıklarla bağlı, ancak fırtına veya medcezir durumlarında yukarı- aşağı veya sağa-sola hareket edebilen, kıyıya yakın olarak konumlanıp pis su ve enerji ana şebekelerinden beslenen, çelik veya ahşap iskeletli ve hafif dış cephe malzemeleri kullanan, bir kısmı da 2-3 katlı prefabrike yapılarıdır. Çatıları genel olarak düz çatı, çok azının ise eğik çatı olduğunu biliyoruz.

Isınma için çok uygulanan suyun içine bağlı ısı pompası sistemi, enerji için çatılara yerleştirilen PV güneş panelleriyle son derece ekolojik bir tesisat sistemi kurulmuştur. Isınma ve sıcak suyun ısı pompasıyla kanalın altından, elektriğin ise güneşi kullanan PV panellerle elde edildiği son derece ekonomik ve ekolojik bir sistem için bu yüzer evler büyük üstünlük sağlamıştır. Bu mahallelere katılan evler ve aileler, zaten ekolojik yaşama, sosyal dayanışmaya ve arkadaşlığa çok önem veren insanlar oldukları için kurdukları mahalleyi bir sosyal topluluğa dönüştürmüşlerdir. Mahalle, kendi içinde araba, bisiklet, motosiklet ve hatta gıdalarını bile paylaşan, birbirleriyle çok sık görüşen insanlardan oluşmaktadır. Çağdaş dünyanın yok ettiği mahalle anlayışını geri getirmek için demek ki mahalleyi suyun üzerinde kurmak gerekiyormuş.

Bu yüzer yapı kurma sistemi günümüzde mimarlık çevrelerinde çok tartışılmakta ve örnekleri her gün artmaktadır. Şantiyenin suyun kendisi olmasından dolayı, yapıların tam veya yarım prefabrike olması da mantıklı görülmektedir. Rotterdam'da bu sistem ile *Yüzer Pavyon*, *Yüzer Ofis Binası* hatta *Yüzer Çiftlik* kurulmuştur. Baltık ülkelerinde de benzeri uygulamalar yapılmıştır.

İsveç'te Salt and Sill isimli dört katlı *Yüzer Otel* ve *Yüzer Sauna* gibi örnekler giderek çoğalmaktadır. Bu, suyun üzerinde yaşama arzusu, Mekong Deltası, Makoko gibi yerlerde coğrafyanın zorunlu bir dayatmasından kaynaklansa da batılı ülkelerdeki bu isteğin arkasında, biraz kentin içinde farklı bir mekanda barınak, hatta bir mahalle kurma arzusundan, ağırlıkla da iklim değişikliği nedeniyle suların giderek yükselmesi sonucunda karaların ortadan kalkmasına karşı bir refleksten kaynaklanıyor.

Mekanın Üretimi isimli çığır açan bir araştırmanın sahibi olan Henri Lefebvre, düşünceleri ile mekan kavramına olan bakışımızı çok değiştirdi. Mekan kavramının temeli olan "yer" artık toprak parçası anlamına gelmiyor. Yer, bazen de suyun üzerinde bir mekan yaratabiliyor bizlere...

b. Depremler ve şehirler

Deprem ise, suların yükselmesinden daha vahim bir afet. Maalesef, ülkemiz depremlerinde önce hastaneler, okullar, evler sonra da o kenti ayakta tutan kültürel yapıları çevre yıkılıyor. İnsanlar, deprem sonrasında tedavi görüp iyileşebilir, okula gidebilir ve yeni bir eve de sahip olabilir. Kahramanmaraş, Gaziantep Adıyaman, Malatya ve Hatay gibi kentler topyekûn ortadan kalktıklarında ne

olur? İnsanları birleştirecek tutkal olan o kent var olmaz ve kentsel belleği tarifleyen yapıları çevre yok olursa, insanların aidiyet duyguları ve kimlikleri de gelişmez. Demek ki, depremin yarattığı tehlikeleri sıralarsak, önce ölüm, yaralanma, yoksulluk sonra da evsizlik, okulsuzluk, hastanesizlik, mahallesizlik ve şehirsizlik geliyor.

Peki, bu tehlikelerle nasıl baş ederiz? Bu iki sistem çöktüğünde, bu çöküş hali sonucunda insanların en az bir yıl boyunca sağlık sorunlarının etkin bir şekilde çözülemeyeceği ve eğitimin yapılamayacağı bir dönem başlıyor. Her şeyden önce, belli başlı kamusal mekanların, kalıcı olan öncülleri yıkıldığında, bir an önce onun görevini yerine getirecek diğer geçici mekanların ortaya çıkması, bu geçici mekanların ise kalıcı yapılardan kalite yönünden aşağıda olmaması zorunludur. Bu mekanların bir görevi de, zaten büyük acılar çekmekte olan insanların yaşam kalitelerini eski hallerine getirmektir.

Sağlık ve Eğitim: Yaratıcı Çözümler

Bu dönemde, *sağlık* sahra çadırlarında, *eğitim* ise kısmen çadırlarda çözülüyor. Kullanılan çadırlar, ilkel bir teknolojinin ürünleri olduklarından dolayı, günümüz dünyasında artık terkedilmeleri ve ortama, iklime, insan sağlığı ile insani gereksinimlerine daha uygun yapı teknolojilerine geçilmesi gerekiyor. Halbuki Batı'da, böylesi bir afet anında kullanılmak üzere, her türlü mekanik-elektronik sistemi ve iklimlendirme cihazlarıyla donatılmış mobil sağlık birimleri var. Bunlar, midibüs büyüklüğünden tır büyüklüğüne kadar farklı boyutlarda ve bir

araya geldiklerinde tam teşekküllü bir hastane kompleksi haline geliyorlar. Bina yerine mobil yapılar olmaları da afete hızlı ulaşımı sağladığı gibi aynı zamanda sağlık hizmeti nerede gerekliyse oraya gelebilmelerini de sağlıyor. Çünkü kentsel hizmetler arasında en hızlı olması gereken kamusal sağlık hizmetleridir.

Eğitim ise sağlıktan sonra gelen olmazsa olmaz hizmetlerdendir. Deprem dışındaki kentlerde akademik eğitimi nasıl uzaktan eğitimle sürdürmek hatalı ise, deprem bölgesindeki okul öncesi, ilk ve ortaöğretimi de depremden bir ay sonra başlatmamak da o kadar hatalıdır. Peki bir ay sonra eğitimi nasıl başlatabiliriz? Kanımca, deprem sonrasında artçılar sürdüğü için herhangi bir yeniden yapım hem riskli olacak hem de uzun bir süre alacaktır. Demek ki, aynı mobil hastaneler gibi, bu okulların da daha önceden yapılmış, depolarda deprem için bekletilmiş, yapı elemanlarının istiflenmiş olmaları gereklidir.

Peki böylesi bir okulu nasıl üretiriz? Böyle bir okulun sahip olması gereken özellikler nelerdir? En önemli özelliği hafif olması, yapı strüktürünün ve zemin, duvar ve çatı elemanlarının da sökülüp takılabilir olmaları ve yapısal elemanların elastisite değerlerinin yüksek olmasıdır. Ahşap ve çelik hafif yapısal elemanlardır ve sökülüp takılmaları da olanaklıdır. Hafifliğin nedenlerinden birincisi deprem şiddetinin, vurduğu yapının ağırlığıyla orantılı olarak artmasıdır. İkincisi de kolayca monte ve demonte edilebilmesi ve depoda istiflenebilmesidir. Üçüncü olarak da her iki sistemin yapı elemanlarının elastisite değerleri betona göre çok yüksektir.

Eğitime Ahşap Çözüm

İşte tam da böyle bir gereksinimin 24 yıl önce karşılandığı bir örneği paylaşmak istiyorum: 1999 Gölcük Depremi olduktan birkaç ay sonra, dönemin Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu, İstanbul'da yeni tamamlanmış bir özel okulu gezerken, yapıyı oluşturan ahşap elemanların birbirleriyle cıvatalar sayesinde eklemleendiğini görünce aklına bir fikir geliyor: "Neden Gölcük Depremi bölgesinde taşınabilir okullar yapmayalım?" Uygulayıcı ve mimar ile yaptığı görüşmeler sonucunda, Sayın Bakan, bir hafta içinde altı okulluk bir sözleşmeyi imzalıyor. Bu ilk düşünce olan "taşınabilir okullar yapma" fikri, aynı zamanda ciddi bir sökülüm ve depolarda istifleme ile deprem olduğunda ivedilikte depolardan çıkarıp yerinde yeniden kurma sürecini de içeriyor.

Bu işle görevlendirilmiş iki mimar okul tasarımının temelden çatıya kadar taşınabilir elemanlardan oluşması gerektiğini anlamışlardı. Seçilen yapı strüktür malzemesi olan ahşabın deprem sicili ise çok eskilerden beri temizdi.



Yaklaşık 13 bin insanın öldüğü, toplamda 109 cami ve 1047 yapının yıkıldığı 1509 yılı depreminden sonra, II. Beyazıt çıkardığı bir fermanla, deniz kenarındaki dolgu zeminler üzerine ev yapmak yasaklanmış ve ahşap karkas ev yapımı teşvik edilmişti. 1999 Gölcük Depremi sonrasında, bölgedeki sağlam ve yıkılmış yapıları inceleyen Japon deprem ekibi, sağlam kalan binaların çoğunun 2-3 katlı ahşap karkas yapılar olduğunu raporlamışlardı. Ahşabın deprem sicilinin temizliği, öncelikle hafifliğinden sonra da ahşap yapıların elastisitesinin yüksekliğinden kaynaklanıyordu.



<https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/marmara-depreminde-yapilmis-odullu-tasinabilir-okul-yapilari-20272>



Taşınabilir ahşap okullarda, temeller dahil her yapı elemanı sökülüp takılabilir olarak tasarlanmış, yapının iç ve dış duvarları izoleli ahşap sandviç panellerle yapılmış ve okul kalorifer sistemiyle ısıtılmıştır.

Marmara Bölgesi'nde değişik altı yerleşimde kurulmuş olan bu ilk prototip *taşınabilir ahşap ilköğretim okulları*, 55 gün gibi mucize bir zaman sürecinde monte edildikten sonra, deprem sonrası ilköğretim döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Montaj sürecinde, Marmara Bölgesi'nde atölyesi yıkılmış marangozlar çalışmışlardır. Tasarım, 2000 yılında Ulusal Mimarlık Ödülü'nü almış; aynı yıl Ağa Han Mimarlık ödülleri Türkiye adayı olmuştur.

Buraya kadar her şey çok güzel ama, Aktif Yurttaşlık adına, olmaması gerekenleri de söyleyerek, yanıtlarını bildiğimiz şu soruları kamuya soralım:

Örneğin deprem tehlikesi bittikten ve yeni okullar yapıldıktan sonra, bu altı okulun sökülüp depoya kaldırılmak yerine, 24 yıldan beri kalıcı bir okul olarak ayakta durması doğru bir karar mıydı? Böyle bir deneyin başarıya kavuştuğu belli olduğuna göre, tüm ülkede gelecek depremlerde kullanılmak üzere, stoku artırmak için yeni okul bileşenleri hazırlanması gerekmez miydi? İstenilen ana eylem fikri, yeni bir deprem (Van, Kahramanmaraş, Hatay gibi) olduğunda, depodan bu okul bileşenlerini hemen deprem bölgesine taşıyıp uygun bir alanda yeniden kurmak değil miydi? Dolayısıyla; toplumsal aklın sürekliliğini, Aktif Yurttaşlık sağlayabilir. Geçici Okulları mimarların tasarlaması gereklidir. Geçici okullar ahşap veya çelik ile inşa edilirse depreme dayanıklı olurlar.

Barınma

Barınma sürecinin iki boyutu var: biri geçici, diğeri de kalıcı olan... Geçici olanın çabuk yapılması, kalıcının da gerçekten kalıcı bir sağlamlıkta yapılması gerekiyor.

Geçici Barınma Alanları

Her iki durumda da barınma olgusu, fiziksel özelliklerinin dışında bazı kentsel gereklilikleri de içeriyor. Kenti kent yapan toplumsal yaşam, tek tek barınaklardan değil, mahallelerden ve diğer sosyal mekanlardan oluşuyor. Açıkçası, 2-3 metre aralıklı çadırlardan oluşan, hiçbir sosyal donatısı olmayan, yağmurda suyun altında kalan, rüzgarda uçan bu ızgara planlı çadır kentler doğru mudur? Bir yıl için bile yapılırsa, bu geçici yerleşimlerin, asgari kentsel donatıları sağlanmış, halkın katılımıyla üretilmiş yaratıcı çözümler olmaları gerekmez mi? Bir afet kenti hastane değildir, içinde sadece incinmiş, zarar görmüş ruhlar vardır. Bu boşluğun içindeki geçici yapılara değil, bu yapıların işlevsel anlamlarına, insanların yoksunlukları üzerinden bakmamız gerekmektedir.

Geçici Barınma Mekanlarının Sosyal Anlamları

Afet sonrasındaki bir yıl boyunca, insanların başlarına gelen felaket karşısındaki ruhsal yapılarının güçlendirilmesi gerekir. Bunu sağlayacak en önemli araçlardan birisi de sosyalleşmedir. İnsanın insanı iyileştirmesi en güçlü tedavidir. Bunu sağlayacak **sosyalleşme mekanları** kesinlikle sağlanmalıdır.

Afet döneminde insanların büyük bir çoğunluğu işlerini yitirdiklerinden dolayı ekonomik olarak sorunlu durumdadırlar. Halbuki, geçici barınma alanlarında, sivil toplum kuruluşları, kooperatifler ve belediyelerin aracılığıyla, kalıcı döneme geçinceye kadar işsiz insanlara yeteneklerine göre üretim yapacakları mekanlar ve bu üretimde gerekli olacak hafif makineler hazırlanabilir. Bunun sayesinde, işsiz insanların ekonomik durumları iyileştirilebileceği gibi sosyalleşme olanağı da sağlanmış olur. Bu iş rasyonel biçimde yapılırsa kent ekonomisine katkı bile sağlayabilir.

Afet alanları öyle hazırlanmalıdır ki, insanların moralini düzeltten **kültürel etkinlikler** de karışılmış olsun. Açık, yarı açık ve kapalı bazı mekanlarda konserler, tiyatrolar veya dans gösterileri verilsin. Böyle mekanlar oldukça, hem devlet hem de özel müzik-tiyatro grupları deprem yerine koşa koşa gideceklerdir.

Bu afet durumundan duygusal anlamda en çok etkilenecek kuşak çocuklardır. Bu çocukları ruhsal anlamda diri ve güçlü tutabilmemiz için, resim, müzik, dans gibi sanatların icra edilebileceği geçici mekanları oluşturmamız gerekmektedir.

Geçici Barınma Yapılarının Model ve Strüktürleri

Geçici afet barınma birimlerinin, farklı aile tiplerine göre büyüyebilir esnek bir yapı modeline göre, 1-2 katlı olarak tasarlanması gerekir. Kullanım süresi olarak 1 aydan değil 1 yıldan söz ediyorsak, depremde yıkılmayacak sağlamlığa sahip, kullanım alanları asgari ölçülerde, yaşam kalitesini artıracak mekânsal özelliklere sahip, günışığını yeterli miktarda alabilen, ısıtılan, hafif malzemeyle ve standart yapı elemanlarından yapılmış ve

taşınabilir nitelikte olmaları gerekmektedir. Bu yapıları bir araya getiren kentsel ağ, bir büyük kentin organik yapısına uygun, üç boyutlu ve dama taşı şeklinde olmayan bir plan olmalıdır.

Bu yapılar ve bu yapıların bir araya geldiklerinde ortaya çıkan mekanlar, ailelerin bir umut içinde geleceğe bakmalarını sağlamalıdır.

21. yüzyıl, yapı teknolojilerinde büyük yenilikler yüzyılıdır. Konumuz ahşap yapı ise, bu yüzyılda Batı'nın kalkınmış ülkelerinde yüksek katlı (25 kat) yapıları bile ahşap strüktür ile yapmak olanaklıdır. Aynı argümanı çelik yapılar için de geliştirebiliriz. Artık ön-yapım (prefabrike) yapı sistemi sadece betonla olmamaktadır. Ayrıca ahşap veya çelik yapı iskeletlerini iç ve dıştan kaplayarak izoleli dış ve iç duvar yapmak ve yangına karşı büyük dirençler oluşturmak mümkündür. Artık temelleri de prefabrik yapmak ve yapının deprem sırasındaki davranışını daha da esnekletmek üzere mafsallı temeller yapmak olanaklı hale gelmiştir.

Afet bölgelerinde "Konteyner Kent" kurulmasından söz ediliyor. Standart devlet aklının planı, konteynerleri yan yana dizmektir. Standart düşünmeyen mimarın aklındaki plan ise, bu modüler konteynerleri yan yana değil kaydırmalı ayrıca, asimetrik olarak üst üste dizebilmek ve duvarlarında farklı pencereler açabilmektir. Konteynerlerin tasarım bağlantılarından farklı aile tiplerini, ailenin farklı mekanlarını, ortak sosyal mekanları ve gölge alanları çıkartabilmektir. Demek ki, konteyner gibi modüler bir birimin bile mimarın elinde bambaşka çözümler üreteceği aşikar. Dolayısıyla, mekanların sosyal anlamlarının önemi, hafiflik, standart, modüler yapı yapma zorun-

luluğu ve mimarın sürecin her aşamasındaki katkısı yadsınamaz.

Geçici Barınma Yapılarının Depolanmaları

Tüm geçici barınma birimlerinin strüktür parçaları, iç ve dış duvarları, zemin elemanları ile çatı unsurları, kapı ve pencereler, ıslak mekan unsurları tek tek sökülüp takılabilir olmalıdır. Afet sona erdiğinde ve kentliye kalıcı barınmaları verildiğinde, geçici barınmalar sökülmeli, etiketlenmeli ve depolara taşındıktan sonra uygun raflarda istiflenmelidir.

Daha herhangi bir deprem yaşanmadan, devletin ilgili bakanlığı, geçici barınma birimleri ve geçici okullarla ilgili olarak, ulusal düzeyde mimari yarışma düzenlemelidir. Yarışma, farklı ön koşullara göre alternatifli olarak düzenlenmelidir. Geçici barınma birimlerinin ve yerleşimlerinin Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Marmara gibi değişik bölgelere göre farklılaştırılması önerilmelidir. Bu yarışma sonucunda jürinin en değerli bulduğu öneriler, ilgili bakanlık tarafından uygulanmak üzere üretime verilmelidir.

Afet Sonrası Kentler Nasıl Kurulmalı?

Konuya, gayrimenkul yatırımcıları veya yükleniciler gözünden değil, insan gözünden bakalım. Açıkçası, imar planlarının patronu sadece "kentli kesim" olmalıdır. Peki bu imar planlarındaki ana ilkeler neler olmalıdır?

Afet yaşandıktan sonra, kentin fay hatlarının varlığına göre hangi bölgelerde kesinlikle hiçbir bina yapılamayacağı bilgisi, yalnızca

jeoloji mühendisleri ve deprem uzmanları tarafından üretilmeli ve bu bilgi belediyelerin imar planlarına ivedilikle işlenmelidir. İmar planlarında, bina yapılamayan alanlar, yeterli yeşil alanlara sahip kamusal sosyal alanlar haline dönüşmelidir. Bu imar plan değişikliği yapılmadan bu alanlarda devlet bile yapı üretimi yapamamalıdır.

Hatay gibi kimliğini geçmiş tarihinden alan ve dinsel turizmden beslenen kentlerde, bu kültürel miras anıtlar bir an önce restore edilip kente kazandırılmalıdır.

Her yeni imar planı yeni bir kenti kurmak ve eski kentin hatalarından arınmak gibidir. Bu yeni kentin silüetinde egemen unsur, yerleşimin, en fazla iki katlı bahçe konutlardan oluşan bir bahçe-kent olması ve nitelikli yeşil alan niceliğidir.

Her afet kentinin yeni imar planları Ulusal Mimarlık yarışmasıyla elde edilmeli, sonucunda imar planları bu yarışma sonuçlarına uygun olarak oluşturulmalıdır. Bu mimarlık yarışmalarında, kalıcı afet konut prototipleri de tasarlanmalıdır.



KALKINMA
ATÖLYESİ

Çankaya Mah. Üsküp Cad. No: 16/14 Çankaya - Ankara



/kalkinmaatolyesi



/kalkinmaatolyesi



/kalkinmaatolyesi



info@ka.org.tr



www.ka.org.tr

